

Slovenskú korunu nahradí euro

2. časť

Ing. Pavol Kyjac
Národná banka Slovenska

S rozpadom Rakúsko-uhorskej monarchie v roku 1918 zanikla aj jej korunová mena. Nástupnícke štáty, ktorým rozpad monarchie zanechal predovšetkým dedičstvo hospodárskeho a menového rozvratu, si postupne vytvorili vlastné peňažné a menové systémy. Jediným štátom bývalej monarchie, ktorý si pre svoju menu ponechal označenie koruna bolo Československo.

Nová československá mena vznikla začiatkom marca 1919. Československo sa v tomto čase považovalo za štát s pomerne silným hospodárstvom. Pre vývoj československej korunovej meny bolo zložitejšie obdobie počas rokov 1939 – 1945. V týchto rokoch v dôsledku vojnových udalostí na našom území obiehali peniaze slovenskej korunovej meny, ako aj českomoravská koruna na území Čiech a Moravy.

MENOVÝ ROZVRAT RAKÚSKO-UHORSKA

Menový rozvat Rakúsko-Uhorska bol neodvratný. Vzhľadom na výsledok 1. svetovej vojny. Rakúsko-uhorská banka vo vojnových rokoch bola síce bankou, ktorá riadila peňažný obeh, ale v podstate už od roku 1914 ju vláda „usmerňovala“ k osobitným opatreniam, ktoré súviseli s financovaním vojnových výdavkov aj prostredníctvom vydávania štátoviek. Tiež je známe, že Rakúsko-uhorská banka sa pokúšala stabilizovať v tomto čase menový systém, ale jej opatrenia boli viac menej neúčinné a situácia sa uberala iným, ako želaným smerom. V konečnom dôsledku banka poskytla štátu aj niekoľko pôžičiek, nakoľko vláda zrušila predpisy o zákaze poskytovať úvery štátu. Zrušené boli aj predpisy o povinnom zlatom krytí meny. Menové metódy vtedajšej vlády viedli po-

stupne k veľkému rastu obeživa, ktorý spolu s rastom cien, bol zasa živnou pôdou na rast inflácie.

Rakúsko-uhorská banka, ktorá bola pôvodne zriadená na vykonávanie nezávislej peňažnej politiky. Prvá svetová vojna, ako aj nedchádzajúci vývoj udalostí bol jedným z dôvodov postupujúceho zániku činnosti Rakúsko-uhorskej banky. Významnou mierou k tomu prispela 1. svetová vojna, ako aj nadchádzajúci vývoj povojnových udalostí. Na druhej strane Rakúsko-uhorská banka nesporne zohrala významnú úlohu v rozvoji ekonomík vo všetkých nástupníckych štátoch. Oficiálne prestala existovať na základe mierovej zmluvy s Rakúskom z roku 1919. Nástupnícke štáty monarchie si začali vytvárať svoje vlastné cedulové banky a svoje meny.

VZNIK ČESKOSLOVENSKEJ MENY – KORUNY ČESKOSLOVENSKEJ (Kč)

Po roku 1918 vláda Československej republiky (ČSR) prejavila snahu rýchlo sa odlúčiť od vtedajšej menovej sústavy. Odluku spečatilo dňa 25. februára 1919 prijatie Zákona o kolkovaní bankoviek a o štátnej pôžičke. Samostatná československá mena vznikla začiatkom marca 1919, pričom opatrenia menovej reformy z roku 1919 sledovali dva základné ciele: vytvoriť vlastný menový systém a zastaviť infláciu.

Československý päťdesiathaliernik z roku 1921, 50 h.

Kolkovaná rakúsko-uhorská stokorunová štátovka, 100 K, predná strana.

Československá štátovka II. emisie v hodnote 5000 Kč z roku 1920, predná a zadná strana.

Rakúsko-uhorská dvojkorunová bankovka, 2 K, platná po vzniku ČSR, predná strana.

Päťkorunová štátovka I. emisie z 15. apríla 1919, 5 Kč, predná strana.

Technicky k vzniku novej meny došlo tak, že na rakúsko-uhorské papierové peniaze, ktoré sa k 1. marcu 1919 nachádzali na území Československa, sa nalepili kolky. Kolok predstavoval pritom 1 % z hodnoty každej okolkovanej bankovky, teda napr. na rakúsko-uhorskej stokorunáčke bol nalepený kolok v hodnote jednej koruny. Zaujímavosťou je, že kolky boli pôvodne strihané. Na uľahčenie manipulácie boli neskôr zúbkované. Vyskytol sa však veľký počet ich falzifikátov. Ak sa v obehu objavili falošné kolky ešte v období platnosti papierových peňazí, boli okamžite úradne znehodnotené, a to buď pečiatkou, alebo škrtom pera.

So vznikom novej československej meny v marci 1919 bol súčasne ustanovený Bankový úrad pri Ministerstve financií v Prahe, ktorý plnil funkciu centrálnej banky až do roku 1926, do vzniku Národnej banky československej. Bankový úrad vykonával funkciu verejného štátneho emisného ústavu.

Nová československá koruna sa k Rakúsko-uhorskej korune vymieňala v pomere 1 : 1. Jedno a dvojkorunové bankovky boli z kolkovania vylúčené. Okolkované bankovky vyšších nominálnych hodnôt sa vymieňali za nové československé papierové peniaze, ktoré boli tlačené v zahraničí. Nová mena – koruna československá (Kč) sa delila na 100 halierov. Na začiatku menovej odľuky na území bývalého Rakúsko-Uhorska obiehala niekoľko desiatok miliárd korún.

Majiteľom však vrátili len polovicu okolkovovaných bankoviek, druhú polovicu im zadržali ako štátnu pôžičku. Na československom území mali takto zadržané bankovky hodnotu vyššiu ako 7 mld. korún.

Menová reforma z roku 1919 čelila silnejúcej inflácii, ale znehodnocovanie československej koruny pokračovalo aj po menovej reforme. Inflačný vývoj meny sa premietol do kurzového vývoja československej koruny voči švajčiarskemu franku (Šfrs), ktorý bol stabilnou menou. V marci 1919 sa 100 Kč rovnalo 28,63 Šfrs, v roku 1921 to bolo už len 9,65 Šfrs. Takýto kurzový vývoj však na druhej strane podporoval vývoz.

Posilňovaniu kurzu Kč napomáhala aj účelové skupovanie zahraničných pohľadávok za devízy. Od roku 1921 do roku 1922 vzrástla kúpna sila československej koruny približne trojnásobne. Od roku 1923 nastáva viacročné obdobie stabilizácie kurzu Kč približne na úrovni 16 Šfrs za 100 Kč, resp. približne 3 USD za 100 Kč. Posilňovaním kurzu Kč sa československé výrobky stávali v zahraničí pomerne drahými, čo malo vplyv na ich konkurenčnú schopnosť.

VZNIK NÁRODNEJ BANKY ČESKOSLOVENSKÉJ (NBČS)

Dňa 1. apríla 1926 bola založená Národná banka československá, ktorá bola cedulovou bankou s výhradným právom vydávania bankoviek.

Národnú banku Československa riadil guvernér, ktorého menoval prezident.

Funkčné obdobie guvernéra bolo 5 rokov, bola centrálnou bankou s právnou formou akciovej

spoločnosti a za úlohu mala 15 rokov spravovať menu. Po technickej stránke Národná banka československá prevzala všetky funkcie, aktíva a pasíva dovtedajšieho Bankového úradu Ministerstva financií. Koncom roka 1929 došlo k uzákoneniu vzájomného pomeru československej koruny k zlatu, stanovením kurzu Kč Národnou bankou Československa na úrovni 44,58 miligramov rýdzeho zlata, čo zodpovedalo podielu 100 Kč k 2,9629 USD. Československá koruna získala štandard zlatej devízy.

PEŇIAZE ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY (ČSR)

Z dejín československej meny je známe, že kým sa prvé vlastné československé peniaze dostali do rúk československému obyvateľstvu, bolo potrebné prekonať viaceré ťažkosti. Jednou z nich bola skutočnosť je jediná mincovňa, ktorá bola v Kremnici a ktorú Československo prevzalo po Rakúsko-Uhorsku dňa 16. decembra 1918, bola v čase prevzatia takmer úplne vyrabovaná, bez potrebného zariadenia a materiálov potrebných na razenie mincí. Situácia si vyžadovala nielen technické riešenie, ktoré predpokladalo zrekonštruovanie mincovne, ale aj zabezpečenie nových mincových majstrov. Situácia po vojne bolo hodnotená ako vážna, nakoľko technicky nebolo možné vytlačiť potrebné množstvo peňazí. Skonsolidovanie vnútorného stavu mincovne sa datuje k začiatku roka 1919. Avšak proces konsolidácie podniku v Kremnici pokračoval celý rok 1919, od prísluhu Ministerstva financií z 2. mája ponechať mincovňu v Kremnici, až po založenie odborovej organizácie robotníkmi. Výroba sa v Kremnickej mincovni začala rozbiehať najskôr v obmedzenom rozsahu, až v roku 1920.

Pri rozhodovaní o názve novej meny boli v „hre“ aj tieto názvy: sokol, toliar, groš a lev.

Pre názov novej československej meny sa vláda rozhodla až po dlhých diskusiách. Rakúsko-uhorské platidlá boli v obehu do 26. februára 1919. V tento deň československá vláda rozhodla o okolkovaní rakúsko-uhorských bankoviek. V Českých krajinách sa kolkovanie uskutočňovalo do 9. marca 1919, na Slovensku trvalo do 12. marca 1919. Kolkom boli označené bankovky v hodnotách 10, 20, 50, 100 a 1000 korún. Takýmto spôsobom označené staré rakúsko-uhorské bankovky boli zákonom vyhlásené za prvé štátovky Československej republiky.

Bankovky Národnej banky československej

Nominál	Dátum vydania	Doba platnosti	Rozmery v mm
10 Kč	02. 01. 1927	11. 04. 1927 – 23. 10. 1939	143 x 84
20 Kč	01. 10. 1926	26. 03. 1927 – 09. 12. 1939	149 x 74
50 Kč	01. 10. 1929	27. 04. 1931 – 24. 07. 1939	162 x 81
100 Kč	10. 01. 1931	25. 10. 1932 – 06. 06. 1939	170 x 88
500 Kč	02. 05. 1929	16. 03. 1931 – 26. 04. 1939	185 x 94
1000 Kč	08. 04. 1932	22. 07. 1933 – 26. 04. 1939	197 x 103
1000 Kč	25. 05. 1934	07. 12. 1935 – 26. 04. 1939	200 x 105

Dvadsatkorunová bankovka NBČS z roku 1926, 20 Kč, predná a zadná strana.

K formálnemu ustanoveniu československej meny došlo dňa 10. apríla 1919.

V tomto čase boli pripravované aj prvé výtvorné návrhy nových československých peňazí. Tvorcami týchto návrhov boli významní umelci: Alfons Mucha, Josef Horejc, Otakar Španiel a Otto Gutfreund.

Prvými papierovými peniazmi bolo deväť štátoviek v nominálnych hodnotách od 1 koruny do 5000 korún s vyznačením dátumu 15. apríl 1919. Nie je na nich ešte štátny znak republiky, nakoľko v tom čase štátny znak ešte nebol pevne určený.

Na prvých štátovkách je podpísaný prvý československý minister financií Dr. Alois Rašín. Štátovky neboli opatrené potrebnými ochrannými prvkami, a preto sa po čase začali objavovať ich prvé falošné napodobeniny.

Štátovky 2. emisie, boli vydávané v rokoch 1920 – 1923, boli tlačené v USA a v tlačiarni v Prahe a po technickej stránke z pohľadu ochrany pred falšovaním boli dokonalejšie ako štátovky 1. emisie. V rámci 2. emisie bolo vydaných päť rôznych štátoviek.

Československý dvadsathaliernik z roku 1921, 20 h.

Stokorunová bankovka NBČS z roku 1931, 100 Kč, predná a zadná strana.

Tisíckorunová bankovka NBČS z roku 1934, 1000 Kč, zadná strana.

Jednokorunová minca z roku 1922, 1 Kč, rub a líca.

Prvými bankovkami vydanými Národnou bankou Československa, ktoré začali platiť v roku 1927 boli dvadsaťkorunáčka a desaťkorunáčka, v roku 1931 to boli bankovky v nominálnych hodnotách 50 korún a 500 korún, ďalej v roku 1932 stokorunáčka, ktorej autorom bol Max Švabinský, a v rokoch 1933 a 1935 nasledovali československé tisíckorunáčky.

Pokiaľ ide o československé mince, tie sa v dôsledku rekonštrukcie kremnickej mincovne začali raziť až v roku 1921. Prvými mincami československej meny s letopočtom 1921 bol dvadsaťhaliernik a päťdesiathaliernik.

Dvadsaťhaliernik aj päťdesiathaliernik, boli dané do obehu v roku 1922, na lícovej strane mali malý štátny znak, nápis ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA a dole uvedený letopočet. Na reverze 20 halierovej mince bol snop klasov s kosákom a vľavo číslica 20. Minca mala priemer 20 mm, hladkú hranu a vyrobená (razená) bola zo zliatiny medi a niklu v pomere 80 : 20.

Päťdesiathaliernik mal na reverze dva zväzky klasov s dvoma lipovými vetvičkami a hore číslicu 50. Minca mala priemer 22 mm, vrúbkovanú hranu a bola vyrobená z medi a niklu tiež v pomere 80 : 20. Autorom oboch mincí bol Otakar Španiel.

Otakar Španiel sa podieľal aj na stvárnení jednokorunovej mince, ktorá v nominálnom vyjadrení 1 Kč predstavovala základnú menovú jednotku menovej sústavy novej československej meny. Do obehu sa dostala v roku 1922. Na Slovensku platila 1 Kč do 31. mája 1941, v Protektoráte Čechy a Morava do 31. júla 1941 a v ČSR do 31. mája 1947. Na jednej strane mince bol malý štátny znak, nápis ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA a dole uvedený letopočet. Na druhej (opačnej) strane mince bola kľačiacia žena so snopom obilja a s číslicou 1, vľavo. Priemer mala 25 mm, vrúbkovanú hranu a vyrobená bola zo zliatiny medi a niklu v pomere 80 : 20. Platidlom bola aj strieborná desaťkorunáčka razená začiatkom 30-tych rokov minulého storočia.

V rokoch 1928 a 1937 boli vyrobené prvé československé pamätne mince. Bola to strieborná desaťkorunáčka pri príležitosti 10. výročia vzniku ČSR s vyobrazením T. G. Masaryka a strieborná dvadsaťkorunáčka vydaná k úmrtiu T. G. Masaryka. K roku 1937 sa viaže zberateľsky vzácna niklová 5 Kč minca. Vzácnosť tejto mince spôsobila, že sa vyskytli pokusy o jej falšovanie, a to úpravou letopočtu. Za zberateľsky najvzácnejšiu sa však považuje 5 halierová minca z roku 1924. Skutočný počet razených 5 halierových mincí s letopočtom 1924 nie je známy. I v tomto prípade sa vyskytli falzifikáty s rytecky upraveným letopočtom.

V medzivojnovom období 1918 – 1939 boli razené aj obchodné zlaté mince rýdzosti Au 986/1000, verejnosti známejšie ako československé dukáty. Podľa hmotnosti a aj priemeru išlo o: dukáty resp. jednodukáty s hmotnosťou 3,491 g a priemerom 19,75 mm, o dvojdukáty 6,982 g s priemerom 25 mm, ďalej päťdukáty 17,455 g s priemerom 34 mm a desaťdukáty, ktoré boli razené v hmotnosti 34,909 g s priemerom 42 mm. Československé dukáty a ich násobky boli v roku 1939 razené aj pre potreby Slovenskej republiky.

VZNIK SLOVENSKEJ MENY – KORUNY SLOVENSKEJ (Ks)

V dôsledku politického vývoja v roku 1939 došlo k rozpadu Československej republiky. Dňa 14. marca 1939 vznikol tzv. Slovenský štát. Na území Čiech a Moravy československú menu nahradila protektorátna koruna (K), resp. mena protektorátu Čechy a Morava. Dňa 4. apríla 1939 bola vládny nariadením zavedená na Slovensku nová mena – koruna slovenská (Ks). Koruna slovenská mala 100 halierov, pričom pomer koruny slovenskej ku korune československej bol 1 : 1. Zlatý obsah novej slovenskej meny predstavoval 0,03121 g rýdzeho zlata. Nová mena vznikla súčasne so vznikom (založením) vlastnej cedulovej banky, Slovenskej národnej banky. Historicky za prvé peniaze Slovenského štátu boli vyhlásené československé peniaze. Sťahovanie československých

Nominál	Dátum vydania	Doba platnosti	Rozmery v mm
ŠtátoVKy			
5 Ks	Bez dátumu	15. 02. 1945 – 31. 10. 1945	122 x 59
10 Ks	15. 9. 1939	23. 10. 1939 – 31. 10. 1945	142 x 70
10 Ks	20. 7. 1943	26. 10. 1944 – 31. 10. 1945	131 x 62
20 Ks	15. 9. 1939	09. 12. 1939 – 31. 10. 1945	153 x 76
20 Ks	11. 9. 1942	25. 09. 1943 – 31. 10. 1945	139 x 67
Bankovky			
50 Ks	15. 10. 1940	18. 12. 1941 – 31. 10. 1945	127 x 68
100 Ks	07. 10. 1940	01. 09. 1941 – 31. 10. 1945	127 x 73
500 Ks	12. 07. 1940	26. 10. 1944 – 31. 10. 1945	175 x 85
1000 Ks	25. 10. 1940	17. 08. 1942 – 31. 10. 1945	192 x 90
5000 Ks	18. 02. 1944	do obehu sa nedostala	203 x 96

Jednokorunová minca z roku 1940, 1 Ks, rub a líce.

mincí z obehu sa realizovalo až do roku 1942. Na strane druhej, aby boli slovenské bankovky odlišné od peňazí československej meny, ktorá sa používala na území Čiech a Moravy, na Slovensku boli československé bankovky vyšších hodnôt: 100 Kč, 500 Kč a 1000 Kč označené pretlačou „SLOVENSKÝ ŠTÁT“. Tieto bankovky boli neskôr často falšované. Prevažná časť týchto falzifikátov bola vymenená za pravé bankovky. Československé papierové peniaze boli postupne sťahované z obehu, pričom boli nahradzané platidlami vlastnej slovenskej meny, či už štátoVKami, bankovkami alebo mincami. Za zmienku určite stojí skutočnosť, že posledná bankovka nominálnej hodnoty 5000 Ks sa do obehu už nedostala.

Pokiaľ ide o nové slovenské mince, prvou mincou Slovenského štátu razenou v Kremnickej mincovni v mesiaci júl 1939, v množstve 4,248 mil. kusov, bola slovenská päťkorunáčka. Na prednej lícovej strane tejto niklovej mince s hmotnosťou 8 g a priemerom 27 mm bol slovenský štátny znak, nápis „PÄT KORÚN SLOVENSKÝCH“, číslica 5 a uvedený letopočet. Na zadnej rubovej strane mince bol portrét Andreja Hlinku a nápis: ZA BOHA ŽIVOT – ZA NÁROD SLOBODU. Nasledovali jubilejné dvadsaťkorunáčky a ďalej 10-halierniky v počte 2,496 mil. kusov. Kremnická mincovňa v nasledujúcom roku pre Slovenskú národnú banku vyrobila viac ako 24 mil. kusov mincí a pre tzv. protektorát Čechy a Morava 10 mil. kusov mincí. Koncom roka 1940 bola vyrazená jednorunová minca, ktorá predstavovala základnú menovú jednotku slovenskej meny. Razba tejto mince pokračovala, s výnimkou roku 1943 do roku 1945. V roku 1941 Kremnická mincovňa vyrazila vrátane mincí určených na výmenu viac ako 27,5 mil. kusov mincí. Výroba v Kremnici pokračovala ďalej, avšak postupne sa začali prejavovať dôsledky vojny. Pre nedostatok farebných kovov podnik v roku 1943 razil 20 a 50 haliernové mince z hliníka, pričom sa nerealizovala ani plánovaná razba strieborných desaťkorunákov.

Medzníkom nového obdobia a tým aj menového vývoja na Slovensku bolo Slovenské národné povstanie (SNP). Menová politika v období SNP je spájaná s prezieravou činnosťou Slovenskej

národnej banky, jej filiálkou v Banskej Bystrici, ktorá okrem iného dala previesť prevažnú časť zlatých zásob do Švajčiarska s cieľom použiť ich v obnovenej ČSR, čím tieto hodnoty zachránila.

500 korunová bankovka s pretlačou „SLOVENSKÝ ŠTÁT“, 500 Ks, predná a zadná strana.

5000 korunová bankovka Slovenského štátu z roku 1944, 5000 Ks, predná strana.

Československá dvojtisícová poukážka z roku 1945, 2000 K, predná strana.

Kolkovaná slovenská 500 koruna, 500 Ks, označená kolkovou známkou s portrétom T. G. Masaryka, predná strana.

Kolkovaná slovenská 1000 koruna kolkom ČSR, 1000 Ks, predná strana.

Koncom roka 1944 boli vytlačené Československé korunové poukážky 1944, označované aj ako Československé vojenské poukážky, ktorými sa spolu s peniazmi tzv. slovenského štátu platilo na území Slovenska. Posledným platidlom vydaným v auguste 1945 s platnosťou do 31. októbra 1945, v čase menovej samostatnosti Slovenska, bola československá poukážka v nominálnej hodnote 2000 korún. Slovenské platidlá a Československé korunové poukážky hodnôt 100, 500 a 1000 korún boli postupne kolkované kolkami, resp. kolčovými známkami s portrétom T. G. Masaryka. Situácia bola však o to zložitejšia, že po skončení vojny na území Československa bolo v platnosti viacero rôznych mien.

MENOVÁ REFORMA 31. OKTÓBRA 1945

Slovenská národná banka pracovala do 31. októbra 1945. V tento deň 31. októbra 1945 skončila platnosť slovenskej meny a s účinnosťou od 1. novembra 1945 dekrétom prezidenta republiky bola znovu obnovená československá korunová mena (Kčs). Československá koruna bola naviazaná na americký dolár bez stanovenia zlatého obsahu základnej menovej jednotky. Menovou reformou z 31. októbra 1945 sa darilo odstraňovať prebytočné obeživo, pričom sa pracovalo na príprave vydania peňazí novej povojnovej československej meny – nových československých povojnových platidiel. Táto časť menovej histórie a menového vývoja koruny bola úzko spojená s činnosťou Národnej banky československej, ktorej súčasťou sa stala Slovenská národná banka v roku 1945. Československo čakali v ďalšom období historicky dôležité udalosti, ktorými bolo okrem iného zapojenie do brettonwoodskej menovej sústavy a členstvo v Medzinárodnom menovom fonde.

(Pokračovanie)

Literatúra:

1. B. Hlinka, P. Radoměský: Peníze Poklady Padělky, Praha Orbis 1975.
2. J. Hlinka, Š. Kazimír, E. Kolníková: Peníze v našich dejinách, Bratislava, Obzor 1976.
3. Š. Kazimír, J. Hlinka: Kremnická mincovňa, Martin, Osveta 1978.
4. F. Vencovský, Měnový vývoj v 19. století a před první světovou válkou, Bankovníctví, 1997, č. 13, s. 16-18.
5. L. Unčovský: Začiatky centrálného bankovníctva na Slovensku, Ekonomické rozhľady, roč. 35, 2006, č. 02, str. 237.